

Instytut Pamięci Narodowej - Poznań

<https://poznan.ipn.gov.pl/pl7/archiwa/archiwalia/187828,Archiwum-Pelne-Pamieci-Edmund-Effert.html>
04.05.2024, 09:10

Archiwum Pełne Pamięci: Edmund Effert

Powstaniec Wielkopolski walczący z bronią w rękę w zwycięskim polskim zrywem powstańczym, uczestnik wojny z bolszewikami i kampanii wrześniowej 1939 roku, współorganizator podziemnych struktur w czasie okupacji w Wielkopolsce, odznaczony Krzyżem Virtuti Militari V i IV klasy, trzykrotnie Krzyżem Walecznych i pośmiertnie Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym. Dziś przypominamy sylwetkę wielkopolskiego bohatera – Edmunda Efferta.

Urodził się 21 listopada 1889 roku w Koronowie. Syn Feliksa i Józefy z domu Jeske, kształcił się w latach 1903-1910 w gimnazjum w Inowrocławiu, a w latach 1912-1913 odbył przeszkolenie wojskowe w 140 pułku piechoty armii niemieckiej. W czasie I wojny światowej służył w armii niemieckiej na froncie zachodnim i we wrześniu 1918 roku został podporucznikiem.

Na początku 1918 roku Edmund Effert nawiązał kontakty z Polską Organizacją Wojskową w Poznaniu. Brał czynny udział w Powstaniu Wielkopolskim. Od listopada 1918 roku organizował Straż Ludową, a od stycznia 1919 roku walczył pod Inowrocławiem, Szubinem, Kcynią i Nakłem. W kwietniu tego roku został żołnierzem Armii Wielkopolskiej. Służył w 3 Pułku Strzelców Wielkopolskich jako dowódca 12 kompanii. Został mianowany na stopień kapitana. Jako dowódca 3 baonu 57 pułku piechoty walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Wyróżnił się męstwem w walkach o Boguszowice. W 1922 roku został awansowany do stopnia majora.

Dwa lata później, w październiku 1924 roku w Poznaniu, Edmund Effert poślubił Teofilę Goździejewską. Służba żołnierska Efferta trwała nadal. Ukończył kurs kwatermistrzowski i w latach 1926-1928 był kwatermistrzem w 57 pułku piechoty. W 1928 roku został awansowany do stopnia podpułkownika. W 1931 i 1934 roku pełnił funkcję komendanta Powiatowej Komendy Uzuppełnień w Bydgoszczy, po czym został przeniesiony w stan spoczynku.

Wiosną 1939 roku Effert został wyznaczony na szefa planowanej Sieci Dywersji Specjalnej (Pozafrontowej) w Poznaniu. Jednak po wybuchu wojny we wrześniu 1939 roku i nieuruchomieniu dywersji pozafrontowej w Wielkopolsce, Effert 6 września przedostał się do Warszawy i wziął udział w jej obronie. 29 września generał Michał Tokarzewski-Karaszewicz zlecił mu organizowanie Służby Zwycięstwu Polski na terenie Wielkopolski. Effert wrócił do Poznania. Nie udało mu się jednak zrealizować tych planów.

Nawiązał za to współpracę konspiracyjną z Narodową Organizacją Bojową i Wielkopolską Organizacją Wojskową. 21 marca 1940 roku został aresztowany przez Gestapo na

podstawie list proskrypcyjnych. Jednak po półrocznym śledztwie został zwolniony jako były niemiecki oficer. Nie mógł dalej mieszkać w Poznaniu i został wysiedlony do Naramowic pod Poznaniem.

W marcu 1942 roku Effert nawiązał kontakt z porucznikiem Marianem Kwiatkowskim pseudonim „Konrad”, komendantem Poznańskiego Okręgu Narodowej Organizacji Wojskowej. Z jego rąk przyjął funkcję komendanta miasta Poznania. Został też komendantem Wielkopolskiej Tajnej Organizacji Powstańców. W tym czasie posługiwał się pseudonimami „Jan” i „Janusz”.

Jesienią 1942 roku Effert rozpoczął rozmowy z pułkownikiem Henrykiem Kowalówką w sprawie scalenia Narodowej Organizacji Wojskowej z Armią Krajową. Rozmowy zakończyły się jednak niepowodzeniem. Po utworzeniu Narodowych Sił Zbrojnych Edmund Effert został członkiem Komendy Okręgu X NSZ (Poznań). Przyjął pseudonim „Stefan Winiarski”. 7 listopada 1943 roku został zdekonspirowany przez agenta Gestapo i aresztowany. Trafił do Domu Żołnierza w Poznaniu, potem do Fortu VII, następnie do więzienia w Łodzi i w końcu do obozu karnego w Żabikowie. Przechodził ciężkie śledztwa. Na skutek obrażeń odniesionych podczas przesłuchań, Edmund Effert zmarł w Żabikowie, 7 czerwca 1944 roku.

W zasobie Oddziałowego Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu znajdują się kopie cyfrowe dokumentów dotyczących Edmunda Efferta przekazane przez Janusza Efferta w ramach ogólnopolskiego projektu „Archiwum Pełne Pamięci”. Wśród licznych materiałów dokumentujących życie i działalność Edmunda Efferta znajdują się m.in. fotografie, legitymacje wojskowe, ordery i odznaczenia wojskowe, dokumenty dotyczące przebiegu służby wojskowej oraz pocztówki z miejsc pobytu Edmunda Efferta. Biogram Edmunda Efferta został opublikowany w „Słowniku biograficznym powstańców wielkopolskich 1918-1919”.

Fotografie pochodzą z akt o sygn.:

IPN Po 1243/1 (Zbiór fotografii związanych z życiem Efferta Edmunda)

IPN Po 1243/4 (Legitymacje wojskowe i cywilne Efferta Edmunda)

IPN Po 1289/503 (Fotografia - Effert Edmund)

Dokumenty zostały przekazane do Oddziałowego Archiwum IPN w Poznaniu w ramach projektu [„Archiwum Pełne Pamięci”](#) przez Janusza Efferta oraz Bożenę Woźniak.

dr Paweł Głuszek

